

MICHAL JANOVSKÝ: Opilí sloni. Z aktuální výstavy Bouření mýtu v Městském muzeu a galerii v Hlinsku

Prostě pro středník

MILAN BLAHYNKA

Rád se přiznávám, že mám interpunkční znaménko ústředník rád. A tak není divu, že jsem uvítal přání vedoucího redaktora LUKu, abych potvrdil, nebo vyvrátil údaj, že středník je renesanční vynález z Itálie, a abych napsal o tom glosu.

Lehkomyslně jsem to slíbil. To jsem si dal! Že Pravidla českého pravopisu na téměř půlstránce se omezují jen na výklad o jeho správném užívání a nezmiňují se o jeho původu, to je v pořádku; je tedy třeba se poohlédnout jinde.

Ještě, že je tu internet! Na něm se dočítám ve stati redaktora a spisovatele Jana Nováka (neplést s autorem velké knihy o Kunderovi), vlastně v jeho rozhlasové relaci „Umně umístěný středník“, že tento „kříženec čárky a tečky“, ta „malá hlavička a zahnuté tělíčko“, je leckde a možná všude na ústupu ze slávy, kterou středníku zjednal konec středověku a která našla pro něho výrok Abrahama Lincolna: „Mám velkou úctu ke středníku. Je to moc užitečný malý pomocník.“ V díle britské prozaičky Mantelové našel Novák i bizarní hlášku: „Nechápu, proč jsem se kdy obtěžoval se sexem. V celém širém světě není nic tak uspokojivého jako umně umístěný středník“.

Nicméně středníků povážlivě ubývá. Novák uvádí z britského Guardianu, že středníky z anglojazyčných knih kvapem mizí, a protože středník zřejmě miluje podobně jako já, raduje se, že v moderní próze si bez něj nelze představit knihy Virginie Woolfové, Jamese Joyce, Salmana Rushdieho, a jestli cituje velmi provokativní výpad Kurta Vonneguta „Nepoužívejte středníky! Jsou to jen odznaky vyššího vzdělání“, dělá to patrně toliko proto, abycho si středníku vážili jako signálu textu nikoli primitivního.

Nelze než podepsat závěr Novákovy obrany středníku: „Jestliže středníky vyhynou společně s latimériemi a nosorožci, bude to poslední tečka za literární kulturou; poslední tečka za esemeskami, které dostávám nejradši“, totiž od bás-

níka Petra Borkovce, snad „posledního člověka v této zemi“, který je píše i v krátkých textových zprávách na mobilu.

Taková obrana středníku je o to pochopitelnější, že je i něco horšího než výpady jeho nepřatel; nejdrtivější je mlčení. Jinak úctyhodná šestidílná *Malá československá encyklopedie* nemá sebemenší vysvětlení ani *tečky* (ta je tam definována jen jako *jednoduchá ztenčenina kruhovitěho nebo elipsoiditěho v buněčné stěně...*, o tom, že je to především interpunkční znaménko, které onu „jednoduchou ztenčeninu“ názorně pojmenovává, není ani zmínka), natož *středníku*. Mezi *Středním jarním bodem* a *Středním Kongem* heslo *Středník* chybí; redakce ho nepovažovala za potřebné uvést a vysvětlit, patrně v přesvědčení, že už je stejně na vyměnění. Pokud encyklopedie vůbec berou přechodník na vědomí, popisují ho a vysvětlují jeho funkci jako značku pro pauzu v souvětí, znaménko pro „něco mezi tečkou a čárkou“.

V Quittově a Kucharského *Česko-latinském slovníku* ze Státního pedagogického nakladatelství (1992) je hned šestero latinských pojmenování pro středník, až na jednoslovný *semicolonus* vesměs trojslovné popisky *punctum et virgula*, *comma et caesum* atd. Pouhý okamžik jsem se radoval, že čeština vyniká mj. tak, že právě jen jí je středník hoden samostatného jednoslovného názvu; naštěstí jsem si uvědomil, že německy je středník *Strichpunkt*, polsky *Średnik*, slovensky nikoli *strednik*, jak se píše ve slovníku pro křížovkáře, ale *bodkočiarka*, maďarsky *pontosvessző*, což jsou složeniny stejně jako *Strichpunkt*. Anglický výraz *semicolon* je převzat z latiny, a to vůbec ne klasické, antické, ale středověké. Slovníky starověké řečtiny a latiny středník neuvádějí, a tak je zřejmě skutečně správné datování zrodu středníku do přelomu středověku a novověku, kdy si humanisté libovali v řečtině a v latině, kterou obohacovali o nová slova pro to, co ve starověku ještě nebylo.

Jak se v posledních letech ukazuje, antická civilizace byla

technicky velmi vyspělá, například dovedla sklenout klenby, jakých i dnešní architektura je sotva mocna, ačkoli disponuje neuvěřitelnou výpočetní a stavební technikou. A tak se vtírá pokušení napsat, že spolu s objevem Ameriky byl největší událostí vynález knihtisku a s ním spjatého středníku jako jednoho z prostředků „pouhého“ zjemnění, objeveného domýšlení antického dědictví.

Umělá inteligence (jak mi napsala její uživatelka) tvrdí, že „poprvé se středník objevil v Benátkách r. 1494 v díle De Aetna, které vydal slavný tiskař a otec moderní interpunkce Aldus Manutius (...); ten „hledal způsob, jak zachytit jemnější pauzu než tečku, ale výraznější než čárka“, pro pauzu; tu antika objevující podstaty a podstatná rozlišení ještě nepotřebovala. Jak byl úsvit renesance ještě poplatný antice, zračí se v pojmenování středníku souslovím *punctum et virgula*, prozrazujícím ho jako *odvozeninu* ze dvou interpunkčních znamének. Tato odvozenost dosud přetrvává v pojmenování středníku třemi slovy nebo jen složeninou snad pouze mimo češtinu a polštinu, kde neodvozené slovo vyjevuje jeho potenci jako prostředku pro průnik do středu jevů a věcí. A na to může být čeština a polština hrdá. No a zapomněl jsem na angličtinu a jazyky, které mají pro středník také jedno slovo, *semicolon*, ale to je také jen převzetí ze středověké latiny.

Pro zachování a slávu středníku mám svůj zcela osobní důvod. Podle výkladů o správném užívání středníku se může zdát, že středník má své místo v delších větách a souvětích. Pro svou dosud rukopisnou monografii o jednom z našich vynikajících prozaiků jsem si dovolil nazvat *Ecce Erben*; *Václav Erben*. Snad se vyplní dost nedávný slib, že k vydání po víc než dvaceti letech dojde. Kdovíjaké budou recenze, budou-li vůbec jaké. Moc mi na nich už nezáleží. Docela mi postačí, vstoupím-li do dějin novodobé české literatury jako první, kdo vepsal středník do názvu knihy.

Od Havla po Pavla

JAROSLAV ČEJKA

Svůjše uvedeným titulem a podtitulem **Život ve lži** vydalo slovenské vydavatelství TORDEN knihu **Gustáva Murína, která byla v Praze „pokřtěna Vltavou“ krátce před Vánocemi.**

Nejde samozřejmě o žádnou beletrii, ale o žánr, kterému se říká literatura faktu, což potvrzuje i skutečnost, že na cca 175 stranách textu, věnovaného Václavu Havlovi, je citováno několik set jednotlivců a více než sto tiskových pramenů. Petru Pavlovi je pak věnováno něco málo přes 30 stran, na kterých je citováno několik desítek osobností a tiskových pramenů. Což je pro mne, přiznávám, téměř ohromující. Ale více než počet citovaných pramenů na mne zapůsobil výsledek.

Nejde totiž o žádnou glorifikaci obou prezidentů či o nezaujaté zkoumání jejich životů, práce,

sice i dnes rychle, ale musel jsem se vracet k místům, se kterými jsem nesouhlasil nebo ve mně vzbudily oprávněné pochybnosti. K těm patřily jednak výpovědi některých bývalých Havlových spolupráčků, ze kterých na mne dýchala závist, jednak autorova zdrcující kritika Havlovy dramatické tvorby a jeho politického působení.

Já osobně a zcela subjektivně dělím Havlův život a práci na tři období. Tím prvním byla šedesátá léta, kdy pracoval v Divadle Na zábradlí jako kulisák a kde byly skvěle nastudovány a uvedeny jeho první a nejúspěšnější hry Zahradní slavnost, Vyrozumění a Ztížená možnost soustředění, které pro nemalou část tehdejší mladé generace znamenaly stejné zjevení jako hry a povídky Ivana Vyskočila, divadlo Semafor, Fialkova pantomima či filmy nové vlny českých filmařů. Tenkrát jsem každou ze tří jmenovaných her Václava Havla viděl nejméně třikrát (vodil jsem na ně i své partnerky) a jejich autora jsem nezřízeně obdivoval.

Pak ovšem přišel srpen 1968 a po něm období tzv. „normalizace“, kdy Havel skončil jako spousta jiných v disentu a čas od času i ve vězení. Jeho pozdější jednoaktovky se mi tak dostávaly do rukou jen vzácně a opožděně a většinou mě hluboce zklamaly. Tady už se pomalu shodují s Murínovým hodnocením. Ale to, že Havel ze svých politických názorů neslevil, i když musel opakovaně čelit politické perzekuci včetně věznění, jsem obdivoval. A to přesto, že jsem ani zdaleka nesouhlasil se vším, co říkal. Jeho výrokům, že mu nejde o likvidaci socialismu, ale o jeho vylepšení, ani o návrat rodinného majetku, který je už dávno a nevratně majetkem všeho lidu (jak tvrdil ve Hvižďalově Dálkovém výsledku), jsem moc nevěřil. A po listopadovém politickém převratu, eufemisticky nazývaným „sametovou revolucí“, kdy byl zvolen prezidentem a přísahal věrnost Československé socialistické republice na její socialistickou ústavu, jsem pak už málem nevěřil ani svým očím a uším. Když pak porušil i svůj veřejný slib, že bude prezidentem jen do příštích, skutečně svobodných voleb, jsem mu přestal věřit úplně. A pokoušel jsem se zapomenout na to, že mě kdysi navštívil náš společný přítel či dobrý známý, který se mě v polovině roku 1989 přišel Havlovým jménem zeptat, zda bych byl ochoten pokusit se o uvolnění jeho her podobně jako jsem to udělal v případě her Topolových, pokud by se on sám zřekl politické činnosti. Bylo to ve stejné době, kdy se mi

úspěchů, chyb a omylů, ale o knižní pamflet čili hanopis. A zatím se zdá, že se do něj nechce ani jeho kritikům ani obdivovatelům. Čemuž se nedivím. V Čechách se tomu říká horký brambor.

Ale mně to nedá. Stejně jako mi kdysi dávno nedalo, abych jako první nereagoval na udělení Nobelovy ceny Jaroslavu Seifertovi. Tehdy jsem svou reakci otiskl v Kmeni, literární příloze Tvorby, a tehdejší Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR ji z nouze zaslalo všem tehdejším československým zastupitelským úřadům ve světě. Je mi sice jasné, že takové publicity se mým dnešním řádkům na facebooku nedostane ani náhodou, ale nedá se nic dělat. Je to ve mně jako v koze a chce to ven.

Nejsem však a nikdy jsem nebyl literární kritik či politolog, takže čtenáře těchto řádků prosím, aby je nijak nepřeceňovali. Ale ani nepodceňovali. Nejde totiž o žádné odborné hodnocení, ale jen a jen o mé subjektivní čtenářské dojmy.

Ze všeho nejdřív musím říct, že Murínova kniha se mi četla jako detektivka. Kdysi bych ji přečetl na jeden zátah, ale teď mi to trvalo tři večery. Což je, myslím, hodnocení samo o sobě. Četl jsem ji

dostalo informace, že Václav Havel má rakovinu. Což bylo ovšem po listopadu československým voličům utajeno stejně, jako svého času Mitterandova rakovina voličům francouzským.

A poslední Havlův dramatický a filmařský prohrěšek s titulem Odcházení? Budme milosrdní a vzhledem k autorově osobní situaci v době jeho vzniku se jeho objektivnímu hodnocení raději vyhněme!

A tak už se pomalu blíží k závěru svého subjektivního posuzování Murínovy knihy. Jde o těch cca třicet stránek textu věnovaného současnému českému prezidentovi Petru Pavlovi a jeho zvláštnímu přátelství s bývalou slovenskou prezidentkou Čaputovou, které mi připadají jako pouhý přílepek, jenž má knize získat i slovenské čtenáře. A v této souvislosti si dovoluji svou poslední kritickou poznámku. Doufám, že kniha vyšla anebo vyjde i ve slovenské verzi, která bude jazykově čistší než ta česká. V té je totiž na můj vkus poměrně dost chyb a slovakismů. (A to se považuji za Čejkoslováka a občas se tak i podepisuji.) Děkuji vám za shovívavost, ale jsem připraven i na nesouhlas a možné zásahy našich dnešních bretscheiderů!

PŘEČETLI JSME PŘES RAMENO

Mezi Krylovou písní a proroctvím

Osobnost Karla Kryla bývá v českém veřejném prostoru připomínána především jako symbol politického odporu, morální neústupnosti a hlasu svědomí jedné historické generace.

Do tohoto napětí vstupuje kniha „Jako anděl s polámanými křídly: Duchovní profil Karla Kryla“ teologa a religionisty Pavla Hoška. Publikace se pohybuje mimo jinak obvyklý rámec hudebněhistorické monografie i literárněkritické studie v užším slova smyslu a soustředí se na Kryla jako osobnost, jejíž tvorba je nesena hlubokou znalostí biblické symboliky a silným etickým apelem.

Hošek přistupuje ke Krylovi z perspektivy křesťanské tradice, s níž podle jeho výkladu autor celoživotně pracoval, a čte jeho dílo zevnitř tohoto symbolického světa.

Autor sleduje Krylovu tvorbu jako prostor, v němž biblické postavy a motivy – Jidáš, Pilát, Salome, kříž, anděl, oběť a další – napříč dějinami žijí a tvoří archetypální vzorce lidského jednání a selhání. Významnou roli přitom sehrává ustavičná podprahová přítomnost zájmena „my“, které ruší odstup mezi biblickým příběhem a současností a vtahuje posluchače do děje a čtenáře do příběhu Krylovy tvorby a vnitřního světa. Není pouhým pozovatelem, ale spoluúčastníkem dramatu.

Kryl je tak představen jako autor, který aktualizuje biblické vyprávění pro konkrétní historickou zkušenost jazykem nesoucím výraznou prorockou naléhavost.

Krylova osobnost nebyla a není přijímána vždy jednoznačně pozitivně. Vedle jeho kanonizace coby „svědomí národa“ existuje i kritický diskurz, který jej představuje jako neklidného bohéma i věčně rozhořčeného buřiče z podstaty, neschopného smíření s polistopadovou realitou a odmítajícího jakýkoli kompromis.

Právě tento obraz Kryla jako permanentně nespokojeného moralisty se objevoval již v 90. letech a přetrvává v části veřejné reflexe dodnes. Hoškova interpretace prorockého hlasu tak vstupuje do již existujícího napětí mezi vnímáním Kryla jako inspirativní morální autority a jako obtížně přijatelně kritického komentátora společenského vývoje.

Publikace nenabízí definitivní odpověď na otázku, kým Karel Kryl „skutečně byl“. A ani to patrně není její ambicí, jinak by musela pracovat i s výše naznačenou kritikou vůči jeho osobě a zasadit ji do širokého, mnohohrstevnatého a mnohazrůměného modelu Krylovy osobnosti.

JITKA SCHLITSOVÁ v týdeníku Český zápas, č. 3/2026; kráceno.

Kýho výra

Než vycestoval prezident Petr Pavel na svou „úslužnou misi“ na Ukrajinu, stačil se ještě 14. ledna kulturně občerstvit v Divadle Járy Cimrmana a zhlédnout tam již legendární představení tohoto ansámblu „Dobytí severního pólu“.

Jak bylo vidno ze záběrů, zašel za umělci i do divadelní šatny, aby s nimi přátelsky pohovořil, a stanul tak i fyzicky na prknech, která znamenají svět. Potřásl si rukou nejen se samotným - a jedním ze zakladatelů divadla Járy Cimrmana – Zdeňkem Svěrákem (od loňského roku nositelem významného vyznamenání Řádu bílého lva 1. třídy z rukou prezidenta Petra Pavla), ale shlédl i na ostatní protagonisty hry, mezi jinými jistě obdivně pokynul i přítomnému herci Ondřeji Vetchému (možná letošnímu čekateli na vyznamenání za dronovou aktivitu).

Inu, proč ne. I divadelní svět si zaslouží, coby tvůrce kultury, prezidentskou pozornost. Jistě i hlediště, které prezident sdílel s návštěvníky divadla, kvitovalo s obdivem jeho neformální vstup mezi lid. Slovo kultura v sobě zahrnuje nejen vlastní projevy kumštu všeho druhu – od výtvarného, divadelního a všech druhů umělecké tvorby. Ale také kulturu chování, vyjadřování, oblékání. A tady jsem osobně trochu ne v rozpácích, ale v udivení. Prezident, ten představitel státu, reprezentant země, si zřejmě jen tak odskočil z Hradu, či přímo od nějaké sportovní činnosti, neboť byl oděn ve svojí typické kostkované košili, doplněné kalhotami (neviděla jsem přesně, snad manžestráky či rifle).

Netuším, kdo ho takto vystrojil na cestu na divadelní představení do kulturního stánku zvaného divadlo. Že snad jeho první dáma? Vybavila se mi slova mojí maminky, která vždycky říkala: „Jak je muž oblečený, to je vizitka jeho ženy“. A také se tak tím celý život řídila. Tatínek pracoval v továrně sedě litiny, tedy muž v montérkách. Každé pondělí nastupoval do práce s perfektně vypranými a vyžehlenými montérkami. I oblečení má odpovídat způsobu profese či zábavy. Být tou správnou vizitkou. A návštěva divadla? Jsou scény národní, velké, operní domy, ale i scény amatérských divadel. A věřte, že do všech jmenovaných se vždy chodilo jako na slavnostní událost.

Příjit do divadla v až tak ležérním oblečení, které se hodí spíš na brigádu při sázení lesních stromků, tak to nesvědčí příliš o kulturnosti v tomto směru. A to ať se to týká prezidenta, česky řečeno „pána, nebo kmána“, nebo úplně obyčejného návštěvníka divadla.

(BSH)

MASOPUST I KARNEVAL

Kalendář je neúprosný. Prosinec si podal ruku s lednem. Silvestrovská noc naladila velkou část národa na jinou notu. Veselí, smíchu, přpitků, objímání, gratulací a přání všeho nejlepšího. Odbějení zvonů rázem odkrojilo starý rok od nastupujícího nového. Jen jsme se vzpamatovali z novoročních oslav, přiblížil se 6. leden, čas příchodu Tří králů – Kašpara, Melichara a Baltazara. Ti tři nás ještě alespoň pocitově navrátili k těm malebným jesličkám s právě narozeným Ježíškem, aby ho obdarovali myrhou, zlatem a kadidlem. Naposledy zamávaly Vánoce svým kouzelným a mámivým snem a zmizely nenávratně z ještě nepopsaných, čistých listů nového roku.

Leden se rozjel v nových kolejích,

ale vždy většinou za účasti starých a vžitých pořádků. Jen si oddechneme po svátcích a načerpáme to známé a potřebné pracovní tempo. Jenomže zvyk je železná košile. A pro letitě tradice neexistuje výjimka. Jsou nalajnované od nepaměti. Někdo je přejde mávnutím ruky. Někdo se jich dotkne alespoň vzpomínkou. Jsou však lidé, kteří tradice dodržují, ožívují a dávají ve známost jejich důležitost pro zachování identity oblasti, kraje, potažmo národa, ze kterého vzešli. A o tom bude dnes mé psaní, jak už naznačil název mého fejetonu. O masopustech a karnevalech, jejichž období nastává 7. lednem a trvá až do úterý, které předchází Popeleční středě, letos do 18. února. Masopust 17. února končí a vrcholí tím jeho období oslav, maškarních průvodů, veselí a dobrého jídla a nastává čtyřicetidenní půst před nástupem velikonočních svátků.

Masopust a karneval

Nezasvěcený člověk si pomyslí, že tyto dva názvy – masopust a karneval – nemají pranic společného. Mají společné jádro, pravděpodobně počátek v období 11. století a přibližný čas konání, i když ve světě a u nás odlišné způsoby prezentace. Společná je i doba jejich začátku, po šestém lednu.

Benátky

Ted' se tedy alespoň pomyslně přenesme do italských Benátek a tamního slavného a věhlasného karnevalu, který v době konání navštíví spousty návštěvníků a turistů. Zůstanu v počátku hned u názvu karneval. Jeho označení pochází pravděpodobně z latinského carne vale neboli loučení s masem. Karnevalové veselí předchází době předvelikonočního půstu, který nabádá k odříkání jídla, a nejen toho, i některých druhů zábavy.

První zmínka o karnevalu pochází z roku 1094. Oficiálně byl republikou Benátky karneval ustanoven až roku 1296. Ale úplný původ lze hledat už v rituálech antiky.

V současných dobách nabývá benátský karneval nevídané okázalosti, ve které se navrácí v provedení nákladných masek a kostýmů do období 18. století. Tehdy byl karneval charakteristický rafinovaným přepychem, milostnými intrikami i tajemstvími všeho druhu. Žebrák se v té době karnevalu stával králem a král naopak žebrákem. Vše bylo povoleno. Karnevaly se odehrávaly v proslulém městě na laguně hlavního města italského regionu Veneto. Karnevalem zde žijí obyvatelé i návštěvníci po celou dobu čtrnácti dnů na přelomu února a března.

Vyhledávanou atrakcí je v průběhu karnevalu tak zvaný „let anděla“. Jedna z Marií se snaží na laně vysoko nad náměstím Svátého Marka. Jde o prestižní záležitost, kdy o ztvárnění této role hlasuje předem porota na slavnosti zvané Festa delle Marie. Původ tohoto představení sahá rovněž hluboko do minulosti.

Fantazie, vynalézavost a přepych

Nejúčvatnější na celém karnevalu je však jeho okázalost, fantazie, vynalézavost a přepych masek, a kostýmů. Všechno na představitelích jednotlivých masek září zlatými a stříbrnými ozdobami, vypracovanými do nejmenších detailů, kostýmy hýří barvami a nebývalou nádherou. Je to vskutku pastva pro oči. Fotografii si lze pořídit jedině se souhlasem vyhládnuté masky. Inspirací pro výrobu kostýmů a masek je období 18. století neboli Sette cento. Původ a zmíněnou inspiraci lze hledat v místní Commedii dell arte. Výroba kostýmů čerpá z hluboké minulosti, kdy si zkušenosti předávají umělci z generace na generaci. Výrobou se zabývají tvůrci v certifikovaných ateliérech. Fantazie, um a výroba náročných kostýmů překonává mnohdy všechny naše představy. Pastva pro oči – to je slabé slovo. Vrcholem karnevalu je vyhlášení nejkrásnější masky a kostýmu. Musí to být velmi náročná volba, určit z té předváděné nádhery tu nejpůsobivější.

Pro náhodného návštěvníka karnevalu je možné vybrat si pro svou tvář jen ozdobnou škrabošku, nebo si obličej zajímavě pomalovat.

Karneval v Benátkách a naše české obyčeje

Jednoduše řečeno – jiný kraj, jiná země, jiný mrav. Tak se podíváme na masopust v té naší české kotlině. Ano, budu zde hovořit výhradně již o masopustu, třebaže význam tohoto slova si nezadá s výrazem karneval – tedy v obou případech jde o „opuštění masa“. Také kořeny našeho masopustu sahají až do dob dávného Říma. Jedná se o pohanský svátek, při jehož konání se dodržují předem dané rituály. Jde o tak zvanou masopustní obchůzku,

při které se maškary mnohdy válejí po zemi, tančí s maskami, trhají ze slaměné suknice představitele Slaměného stébla slámy. Obchůzka po vsi má přísná pravidla co do počtu masek i jejich pořadí. Jako první musí jít v průvodu kobyla vedená rasem a za ní následují další maškary – žen a Turků, kominíků a slaměných masek, medvěďáře s medvědem a další. Každá maska má svou tradiční podobu a funkci. Ve většině vesnic se za masky převlékají pouze muži. Důvod je zcela prostý. Původním významem masopustních obchůzek bylo zvýraznění kultu plodnosti. A představitelem plodivé síly byl pro naše předky přece muž. Okolo přihlížející musejí být bez milosti potřeni na obličejí sazemi. Účastníci průvodu jsou v každém domě pohoštěni. Jak je vidět z nastínění průběhu masopustu u nás, vynyká se hodně podobě karnevalu, třeba právě toho benátského. U nás je to očividně a nespochyby-

Ilustrace: **František SARNA:** Masopust; akryl 2025

nitelně lidová záležitost, pramenící z lidových zvyků. To dokreslují i místa, kde se tyto slavnosti konají – Benátky a v kontrastu k nim – povětšinou náš venkov.

Masopustní obchůzky a Chrudimsko

Každoročně se pořádají na Chrudimsku v obcích okolo Hlinska a ve skanzenu na Veselém Kopci. Masopustní obchůzky s maskami z Hlinecka jsou od roku 2010 zapsány na seznamu UNESCO jako nehmotné kulturní dědictví, jako takzvané Masopustní obhlídky. Masopustní kostýmy se zde dědí z generace na generaci. K obchůzce patří také nezbytná doprovodná muzika, pohoštění koblihami, a i nezbedné kousky maškar. Na Hlinecku se maškary dělí do dvou skupin. V jedné jsou zastoupeny masky Červených – zvaných Pěkné, a Černých – zvaných Šeredné. Podle toho vypadají i kostýmy těchto masek.

Regiony Čech, Moravy a Slezska

V jednotlivých regionech Čech, Moravy a Slezska má masopust i různá jména. Například: ostatky, šibřínky, fašank, voračky, voráči, končiny či to obecně známé karneval.

K období masopustu patří neodmyslitelně nejen koblihy, ale i klobásy, tlačěnka, uzené a dobré pití. Vždyť masopust znamená čas hodování a veselí mezi dvěma postními dobami – adventní a velikonoční. Během masopustu probíhaly taneční zábavy, zabijačky i svatby. Masopust vrcholí posledním čtvrtkem tohoto období nazvaným Tučný čtvrtek, spojeným právě se zabijačkami a hostinami. Poslední tři dny – o masopustní neděli, v pondělí a v úterý se konaly rituální úkony, průvod masek, scénické výstupy a vše končilo taneční zábavou. Lze konstatovat, že všechny jmenované regiony spojuje dávná tradice, obdobné kostýmy, bujaré veselí ovlivněné krajovými i povahovými zvyklostmi.

Jsem původem Jihočeška,

proto se musím také zmínit o jedinečných tradicích a zvycích mého rodného kraje. Masopustní zvyky zde ožívají každým rokem v obcích na Jindřichohradecku a nejen tam. Masopust zde čerpá ze stejných tradičních rituálů – doba konání, maškary, zvyky, pohoštění, veselí a zábava. Vyzdvihla bych tu konání masopustních zvyků na Milevsku. Tam se koná v té době největ-

ší průvod maškar u nás. Zúčastňuje se ho až jeden tisíc masek. Závěrem masopustu je pochovávaná basa, masopust, muzikant, což symbolizuje konec veselí a příchod čtyřicetidenního postního období před velikonočními svátky.

Jižní Čechy jsou také známy obyčeji,

kdy v některých obcích na Novohradsku, v Komařicích či Dobrovské Lhotce a dalších je prováděn rituál takzvaných růžičkových, slaměných a mečových koled. Základ masopustního průvodu tvoří dvanáct svobodných mládenců, což značí počet Kristových apoštolů. Mají na sobě tmavé obleky, bílé košile, červené kravaty, symbolizující původní barvy české země. Jejich vysoké klobouky zdobí hustě posázené růžičky a větvička jalovce. Ta odkazuje na Kristovu trnovou korunu. Průvod vede matka masopustu, oblečená do pestrého kroje, za ní jdou představitelé masek hejtmana, rychtáře, konšelů a další masopustní figury. A opět následuje veselí, tanec, pohoštění při obchůzkách domů ve vsi.

Maškarní plesy a karnevaly

V rámci období masopustu se pořádají maškarní plesy a karnevaly také ve městech. Sice se konají ve stejnou dobu, v lednu a únoru, ale jsou podstatně jiného charakteru. Jde o plesy, merendy a karnevaly. Některé mají ráz na stanovené téma. Tak například na téma podle postav filmových, divadelních či ze zvířecí říše. Pamatuji si na téma Vinnetou, Arabela, Popelka, Fantomas a další. K tomu všemu patřičně vyrobené masky a kostýmy. Oblíbené jsou i dětské karnevaly s náměty většinou z pohádkové říše. Ale tyto akce nejsou přímo propojeny s lidovým projevem masopustu.

Vyjmenovala a vyzdvihla jsem pro ilustraci

a přiblížení některé obrázky našich lidových masopustů z oblasti Vysočiny a jižních Čech. Jen ty nejzajímavější, s hlubokou tradicí. Je hodně míst v naší vlasti, kde slaví masopust. Někde věrni tradicím, někdy se s masopustem svezou i masky představitelů politiků, různých švejků atd. Ale to už je o něčem jiném. Významné je naplňování a dodržování tradic a zvyků našich předků, propojení s generacemi, které daly vzniknout tomu, čemu říkáme masopust nebo chcete-li karneval.

Moje malá vzpomínka

Připojím ještě moji malou, dávnou vzpomínku na konání masopustu v mých rodných Českých Budějovicích – v samostatné čtvrti zvané Čtyři Dvory. Byla jsem ještě dítko předškolního věku. Masopustní průvod tehdy pořádali každoročně členové místního divadelního ochotnického spolku, jehož byli oba moji rodiče členy – herci. Když vyšel slavnostně masopustní průvod ze vrat „kulturáku“, držela jsem pevně opratě obrovské masky kobyly, která šla v čele. Byla jsem nesmírně pyšná, že vedu na uzdě nezbednou, nohy vyhazující a groteskně skákající kobylu, která škádlila svou obrovitou hlavou okolo přihlížející zástupy. Důvod mé pýchy byl zcela jasný. Jenom já jsem věděla, kdo se v přední části kobyly nachází. Byla to moje maminka. Vyhazující kopyta a k tomu kroutící se kobylí zadek patřily jednomu herci ze zmiňovaného ochotnického spolku.

Tak ať se letošní masopust v Čechách, na Moravě a ve Slezsku vydaří a ať je odrazem a pokračováním našich krásných lidových tradic.

Z Vysočiny srdečně zdraví **Bohumila Samová**

VLADIMÍR STIBOR

Bedna s pomeranči

*Napadlo mne
dojít na samotný konec
kamenného mola;
sednout si tam,
přivřít oči,
klátit nohama nad vodou
a vidět nad obzorem měsíc
táhnoucí na svých bedrech
bednu s pomeranči.*

*Tolik zakázaných chutí,
až se mi z nich zatočila hlava.
Pomeranče pluly
po řece tvého klínu.*

Osmdesát let českých novin ve Vídni

První vydání otisklo poselství Zdeňka Nejedlého

Ještě kolem roku 1900 byla Vídeň po Praze druhým největším „českým městem“ v Evropě. Žádná další národnostní menšina s jiným jazykem než němčinou nebyla v metropoli Rakouska-Uherska tak početná jako právě Češi. Podle sčítání lidu z roku 1910 žilo tehdy ve Vídni 256 000 lidí narozených v Čechách, na Moravě nebo ve Slezsku.

Česká stopa je dodnes v rakouském hlavním městě všudypřítomná. A to nejen při pohledu na česká jména na domovních zvoncích a vývěsních štítech obchodů a restaurací. K českému původu se hlásí řada vídeňských i rakouských politiků a významných osobností města.

Jedním z nejznámějších „Čechů“ ve Vídni je například Karl Kolarik, majitel nejslavnější vídeňské restaurace Schweizerhaus, kde se už přes 100 let točí Budějovický Budvar. Přestože rodina Kolářůků žije v Rakousku už třetí generaci, její příslušníci dodnes mluví česky.

To, jak významné bylo české přistěhovalectví do Rakouska, měl vyjádřit i Tomáš Garrigue Masaryk, když se po rozpadu monarchie snažil bránit protirakouským náladám těmito slovy: „Vždyť přece snad každý z nás má ještě tetu v Rakousku.“

Čechů už je méně, více je Srbů

Z více než dvou milionů obyvatel Vídně má dnes zahraniční původ 45 % obyvatel, tedy takřka každý druhý. Češi, dříve nejvýznamnější přistěhovalecká skupina, svůj vliv kvůli dnešnímu nízkému podílu na imigraci do Vídně rapidně ztrácejí. Českou pozici, dlouho neotřesitelnou, obsadili Srbové.

Po tomto vysvětlení vídeňského přistěhovalectví, k němuž došel Marek Kerles, se podívejme na 80. výročí zrodu českého periodika, které pod názvem Vídeňské svobodné listy vyšlo poprvé 26. ledna 1946 jako tiskovina navazující na předválečnou existenci celé řady ve Vídni vydávaných česky psaných tiskovin.

V poválečném Rakousku byla nouze o vše, také o novinový papír, a majitel jediné česko-vídeňské tiskárny, Lidové tiskárny, která bývala v Dělnickém domě na Margaretenplatz 7, Antonín Machát, se po válce i s tiskárnou odstěhoval do Prahy.

Vídeňské svobodné listy se tak začaly tisknout v nedaleké tis-

kárně Vorwärts (Vpřed!). Kvůli nemalé reemigraci si mnozí kladli otázku, zda česky psaný vídeňský tisk bude do budoucna vůbec potřebný.

Tehdejší redakce sestávala z představitelů česko-vídeňských sociálních demokratů, národních socialistů, komunistů a lidovců. Vůdčí myšlenkou redakce byla jednota menšiny bez ohledu na stranickou nebo spolkovou příslušnost. První vydání vyšlo v nákladu 10 000 výtisků a prodávalo se za 30 grošů.

První úvodník

Takzvaný prapor novin měl titulék Naše první noviny a Táňa Brůhová jejich zrod uvítala jako „po mnoha létech první noviny

Foto prvního vydání: **Filip HAVLÍK** (snímek pořídil v Praze na výstavě v Senátu Parlamentu ČR)

vydávané námi, pro nás! Proto nejsou naše noviny jen obyčejný krajanský list, proto jsou více. Jsou odkaz našich mrtvých hrdinů, jsou pouto mezi námi, kteří jsme se vrátili z vězení a koncentračních táborů, a těmi, kteří sice na svobodě, ale přece dostatečně zakusili vládu fašismu. Jsou živá věc a mluví k nám ústy těch, kteří již nežijí a prosí nás: „Važte si vaší svobody, není samozřejmá, jest krutě vybojovaná a placená mnoha a mnoha životy. A važte si novin, které vám tato svoboda přinesla a kterými musí lid k lidu.“

Pod záhlavím Vídeňské svobodné listy uvedly, že jsou orgánem rakouských Čechů a Slováků. Hlavní článek měl titulék Vídeňským Čechům a Slovákům a byl poselstvím prof. Zdeňka Nejedlého, ministra školství a národní osvěty (na snímku).

Redakční rozkol po Únoru 1948

Zadání vytvořit názorově vyvážené médium, v němž se najdou zastánci i protilehlých politických stran a vyhraněných společenských uskupení, muselo představovat ohromnou výzvu.

Vyvažování postojů a zájmů v redakci vyvrcholilo úplným rozkolem koncem února 1948. Vídeňské svobodné listy pod vedením Františka Pakosty zprvu podpořily komunistickou interpretaci událostí. Po dramatickém propuštění šéfredaktora na hodinu vyšlo první číslo vytvořené novou redakcí s týdenním zpožděním 24. dubna 1948.

Komunisticky orientovaná část redakce už 1. května 1948 začala vydávat Vídeňské menšinové listy, později Krajanské noviny, reprezentující Sdružení Čechů a Slováků, stranící komunistickému Československu.

Listopad 1989 přinesl pozvolnou vstřícnost do dosud znepřátelených skupin v menšině. Vzájemné sblížování bylo korunováno ustavením českého poradního sboru při Úřadu spolkového kancléřství v roce 1994, kde se zastoupené spolky shodly na škole, médiích a mládeži jako společných prioritách.

Současná šéfredaktorka pochází z Jihlavy

Těživou finanční situaci v osmdesátých letech vyřešil spolek České srdce, který se stal majitelem, vydavatelem a nakladatelem novin a zůstal jím do roku 1996, kdy díky novým dotacím z poradního sboru mohlo vlastnictví Vídeňských svobodných listů přejít zpět na Menšinovou radu.

Od přelomu tisíciletí noviny zažily několikéré střídání šéfredaktorů. Za redakčním stolem se vystřídali Jindřich Brázdil, Georg Matal, Otto Češka, Ivan Hlava, Petr Gregory, Hana Herdová, která ve funkci setrvala nejdéle, a Tereza Chaloupková. Od roku 2002 radě předsedá Pavel Rodt.

Rovně tři roky, od 1. února 2023, je šéfredaktorkou Dagmar Toufarová. Rodačka z Jihlavy říká, je důležité zachovat tradice, ale také je potřebná inovace, nezůstat stát na místě, ale posouvat se bytřmalými krůčky vpřed.

Připravil: **Ivo HAVLÍK**

MEZI LETADLY A MALÍŘSKÝMI PLÁTNY

Po dlouhé těžké nemoci v nedožitých 60 letech zemřel ing. Luboš Janáček, který na náměstí v Příbyslavi v objektu zaniklé textilky v roce 1991 založil manufakturu pro výrobu malířských pláten Janáček ART a v ní otevřel nekomerční galerii výtvarného umění, vstup dovnitř byl na zvonek, bez placení vstupného.

Janáčková firma výhradně na zakázku produkovala kvalitní plátna malých i obřích rozměrů, čelila dovozu levného nekvalitního zboží tohoto druhu. Luboš Janáček byl přínosem i pro regionální kulturu, každá z více než šedesáti vernisáží předních českých výtvarníků v jeho galerii měla hudební prolog, expozice obohacovala kulturní život Příbyslavska. Manufaktura na vlastní náklady pořádala plenéry, někdy se zahraniční účastí, malíři malovali a spávali v Janáčkově, jinak už opuštěném, rodném domě v Malé Losenici ve Žďárských vrších.

Zajímavé je, že tvůrce českých malířských pláten se minul povoláním, vystudoval obor letectví Vysoké školy dopravní v Žilině. Po absolutoriu působil na Letišti Praha Ruzyně a jako pilot Aeroklubu Příbyslav do mraků „vytahoval“ sportovní kluzáky. Z tisíců vzletů vždy bezpečně přistál na travu místního letiště. Samospráva Příbyslavi Luboše Janáčka vloni ocenila Cenou města.

Rozloučit se s Lubošem Janáčkem 22. ledna přišlo zblízka a přijelo zdaleka tolik lidí, že se mnozí nevešli do příbyslavského kostela a po celou zádušní mši čekali v mrazu venku, až bude vynesena rakev s ním. To nemohlo být jen tím, že létal a přistával na travnatém letišti, že vyráběl malířská plátna a vystavoval krásné obrazy.

Text a foto: **Ivo HAVLÍK**

PAVOL JANÍK

ÚSTAMI ÚSTAVY

SEBAKRITICKÁ SAMOOBSLUHA

Najlepšie mi je bez seba.

REGULE

Zopakované gule.

KONŠTATOVANIE

K vojnám vedú rozdielne predstavy o mieri.

HESLO

Niečo za niečo a nikdy inak.

VÝVOJ

Najprv bol človek vzpriamený, potom rozumný a napokon dnešného typu.

MEDZI

Medzi krajinostami nie je nijaký rozdiel, ale je medzi nimi všetko ostatné.

VÝROBA

Režim má toľko nepriateľov, koľko si ich vyrobí.

OHRADZOVANIE

Nemáme sa čo ohradzovať, už sme ohradení.

JAZYKOVÝ ZMIER

Aby ostatný ostnatý drôt bol posledný.

ÚSTAMI ÚSTAVY

Občania našej vlasti majú dva jazyky,